

УДК 378.147:[351.743:796](477)(045)

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2019.65-2.14>

І. А. Максимчук

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри фізичного виховання, спорту та здоров'я людини
Маріупольського державного університету

В. Б. Климович

кандидат наук з фізичного виховання і спорту,
викладач кафедри фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту
Національної академії сухопутних військ

О. В. Хацяук

заслужений тренер України,
заступник начальника кафедри фізичної підготовки та спорту
Національної академії Національної гвардії України

О. А. Гаркавий

старший викладач кафедри фізичної підготовки та спорту
Національної академії Національної гвардії України

ФОРМУВАННЯ ВІЙСЬКОВО-ПРИКЛАДНИХ НАВИЧОК СТРІЛЬБИ З ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ У МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ НА ЕТАПІ ПОЧАТКОВОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті викладено педагогічну технологію розвитку й удосконалення технічної підготовки курсантів Національної академії Національної гвардії України зі стрільби з табельної вогнепальної зброї на початковому етапі професійної підготовки. Педагогічна технологія розроблена на підставі ряду попередніх наукових досліджень у цьому напрямі. Під час розробки запропонованої педагогічної технології враховано власний досвід військової служби (бойовий досвід), а також вимоги сьогодення стосовно професійної підготовленості майбутніх офіцерів Національної гвардії України. Моніторингові науково-методичної (спеціальної) літератури дозволив визначити мету, задачі дослідження, а також план педагогічного експерименту. Під час педагогічного експерименту широко використовувалися засоби спеціальної фізичної підготовки та сучасні технічні засоби навчання (інтерактивний мультимедійний тип ePresenter T1). Внаслідок педагогічного експерименту виявлені достовірні відмінності ($p \leq 0,05-0,01$) характеристики техніки здійснення пострілу курсантами експериментальної та контрольної груп. Результативність техніки стрільби з бойової зброї забезпечується можливостями тактильної чутливості та рівнем розвитку спеціальних фізичних якостей. Ефективність вищезазначеної педагогічної технології є достовірною ($p \leq 0,01-0,001$). Отриманий наприкінці педагогічного експерименту результат свідчить про суттєвий приріст у вправах із вогневої підготовки, призначених для контролю комплексних показників технічної підготовленості майбутніх офіцерів Національної гвардії України, а також оптимізації характеристик техніки здійснення пострілу. Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі передбачають розробку сучасної педагогічної технології розвитку й удосконалення техніки стрільби зі штатного озброєння з бойових машин, прийнятих на озброєння Національною гвардією України.

Ключові слова: професійна підготовка, технічна підготовка, вогнева підготовка, фізична підготовка, курсанти, координаційні навички, сучасні технічні засоби навчання, педагогічна технологія, військовослужбовці.

Постановка проблеми. Політична криза, спалах злочинності в Україні, бойові дії на сході держави вимагають від сучасних правоохоронців високої професійної підготовленості. У свою чергу, Національна гвардія України (далі – НГУ) є військовим формуванням із правоохоронними функціями, яке входить до системи Міністерства внутрішніх справ України та призначене для вико-

нання завдань із захисту й охорони життя, прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства і держави від злочинних та інших протиправних посягань, охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки, а також у взаємодії з правоохоронними органами – із забезпечення державної безпеки та захисту державного кордону, припинення терористичної діяльності,

діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), терористичних організацій, організованих груп і злочинних організацій [1].

Під час виконання завдань за призначенням військовослужбовцям НГУ нерідко доводиться застосовувати табельну вогнепальну зброю для припинення агресії з боку озброєних правопорушників (злочинців) чи під час ведення бойових дій на сході України (в зоні ООС). Зброя застосовується у суворій відповідності до вимог міжнародних домовленостей, законів України, спеціальних відомчих інструкцій та інших керівних документів. Виконання завдань за призначенням нерідко відбувається в екстремальних умовах, що певним чином негативно впливає на ефективність застосування табельної вогнепальної зброї правоохоронцями НГУ і звісним чином – на виконання бойового завдання.

Враховуючи вищевикладене, очевидно вважаємо важливість вогневої підготовки військовослужбовців НГУ, особливо курсантів – майбутніх командирів бойових підрозділів, які будуть забезпечувати виконання службово-бойових завдань, покладених на НГУ.

Підготовка, перепідготовка і підвищення кваліфікації осіб офіцерського складу для НГУ проводиться згідно із законодавством України у Національній академії НГУ [1, ст. 10]. У свою чергу, розробка сучасних моделей і педагогічних технологій (методик) підготовки майбутніх офіцерів НГУ дозволить зменшити кількість травматизму та поранень (загибелі) підлеглого особового складу під час вогневих контактів у майбутній службово-бойовій діяльності, що підкреслює актуальність обраного напрямку дослідження.

Дослідження виконано відповідно до: плану науково-дослідної роботи Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка за темою «Професійно-особистісне становлення майбутнього фахівця у вищій школі в контексті інтеграції України до європейського освітнього простору» (номер державної реєстрації 0117U004242); планів науково-дослідної роботи і дослідно-конструкторських робіт кафедри фізичної підготовки та спорту НАНГУ (2017–2019 рр.).

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проведення навчальних стрільб у системі професійної підготовки військовослужбовців, у т. ч. і практичної підготовки майбутніх офіцерів НГУ, регламентовано наказом Командувача НГУ від 14 березня 2016 р. №151 «Про підготовку військово-службовців, військових частин (підрозділів) Національної гвардії України» [2], а також Курсом стрільб зі стрілецької зброї та озброєння бойових машин НГУ [3] (введеним у дію наказом Командувача НГУ від 28 жовтня 2016 р. № 727). У вищезазначених відомчих нормативно-правових документах викладені практичні рекомендації з:

удосконалення прийомів і способів дій особового складу під час виконання поставлених завдань; швидкого оволодіння озброєнням і військовою технікою та якісного злагодження підрозділів НГУ в ході бойової та спеціальної підготовки. Незважаючи на значний обсяг необхідного навчального матеріалу, на нашу думку, недостатньо викладені аспекти особливостей підготовки майбутніх офіцерів НГУ.

Подальший аналіз науково-методичної (спеціальної) літератури дозволив виявити ряд напрацювань, у яких викладені основні аспекти практичної підготовленості військовослужбовців. Так, достатньо унікальним за своїм змістом є навчальний посібник авторського колективу: С.М. Банаха, І.С. Винярчука, Ю.Р. Йосипіва, М.Д. Курляка, К.О. Малиновської [4], у якому міститься базова інформація з вогневої підготовки за оновленою тематикою. Викладений матеріал повністю відповідає нормативній базі Національної поліції України (НПУ), що дозволяє його використання у навчальному процесі з підготовки майбутніх офіцерів і в системі професійної підготовки підрозділів поліції. Форма подачі тем і їх наповнення дає можливість якісного проведення занять, а також самостійної підготовки. Однак цей навчальний посібник дотично забезпечує вирішення навчальних питань, які вивчають курсанти НГУ на молодших курсах, і не відображає специфіки вищезазначеної силової структури.

Питання удосконалення техніки та тактики стрільби з табельної вогнепальної зброї в системі професійної підготовки правоохоронців МВС України розкриті науковцями: С.М. Банахом, Б.А. Виноградським, А.М. Ковальчуком, О.І. Сальніковим та іншими ученими. Однак вищезазначені науковці недостатньо приділяють увагу методичній підготовленості майбутніх офіцерів системи МВС України з вогневої підготовки, що надалі унеможлиблює якісну організацію навчальних стрільб у системі професійної підготовки офіцерів – керівників груп професійної підготовки.

Крім цього, увагу привернули наукові напрацювання із суміжних галузей (фізичного виховання, олімпійського та професійного спорту, психології). На нашу думку, ці науково-методичні видання прийнятні для використання їх у практичній підготовці майбутніх офіцерів НГУ, особливо на етапі початкової професійної підготовки. Так, у роботі Л.М. Вайнштейна [5] відповідно до власного довготривалого досвіду виступу на змаганнях різних рівнів розкриваються основні аспекти психологічної підготовки спортсменів, які займаються стрілецьким спортом. Надані Л.М. Вайнштейном практичні рекомендації з психологічної підготовки атлетів у майбутньому дозволять курсантам молодших курсів відпрацьовувати вправи початкових стрільб із табельної вогнепальної зброї

впевнено й ефективно, що у подальшій службово-бойовій діяльності позитивно вплине на виконання завдань за призначенням.

Заслужують уваги роботи А.Я. Корха [6; 7], у яких легко і доступно викладені основні аспекти розминки (підготовчої частини практичного заняття з вогневої підготовки) спортсмена й акцентована увага на засобах підняття працездатності. Такі напрацювання доцільно використовувати під час практичних занять із вогневої підготовки, що дозволить підвищити густоту та щільність заняття, а також дозволить на фоні втоми демонструвати високі результати під час виконання контрольних вправ з ураження цілей.

Не менш цікавими виявилися напрацювання А.П. Кедярова [8], котрий у своїх практичних рекомендаціях звертає увагу на самоаналіз причин незадовільних пострілів, виконаних на змаганнях спортсменами високої кваліфікації. Також автором наведено типові моделі, які дозволяють усунути вище зазначені недоліки під час практичних тренувань, що буде корисним для курсантів молодших курсів під час виконання стрільб із бойової зброї.

Наближеною до обраної теми дослідження виявилася робота Т.Д. Полякової [9], у якій розкриті основні складові частиним методики формування рухових навичок спортсмена, котрий займається стрілецьким спортом, та акцентується увага саме на початковому етапі підготовки атлета, адже неправильна техніка стрільби, закладена на початковому етапі, призводить до значних помилок у майбутньому, і виправити ці помилки на подальших етапах багаторічного спортивного тренування стає надто складно, це призводить до зниження спортивного результату, а в нашому випадку – до неможливості виконання бойового завдання.

Надалі в контексті удосконалення технічної підготовки на етапі початкової підготовки спортсменів вищезазначеного виду спорту привернула увагу робота В.М. Дьячкова [10], у якій розкрита методика удосконалення техніки рухів висококваліфікованих атлетів. Досліджена В.М. Дьячковим технічна майстерність професійних спортсменів є еталонною та прийнятною для впровадження у практику вогневої підготовки курсантів різних років навчання.

Професійно-прикладний аспект підготовки працівників НПУ з вогневої підготовки викладено у науковій праці О.А. Моргунова, О.А. Ярещенка та О.В. Хацаюка [11]. Відповідно до власних досліджень авторським колективом рекомендується використовувати в системі професійної підготовки правоохоронців педагогічну технологію із сучасними технічними засобами навчання, спрямовану на удосконалення необхідних навичок стрільби з бойової зброї. Прикладний аспект, запропонова-

ний вищезазначеними фахівцями, в частині використання сучасних технічних засобів навчання корисний для підготовки майбутніх офіцерів НГУ.

У свою чергу, А.А. Карімов відповідно до результатів дослідження у цьому напрямі [12] на високому науково-методичному рівні розкриває складові частини підвищення якості навчально-тренувального процесу спортсменів у прикладному виді спорту «практична стрільба», що дозволить якісним чином інтенсифікувати систему підготовки курсантів – майбутніх офіцерів НГУ зі стрільби з бойової зброї у різних умовах службово-бойової діяльності.

Таким чином, проведений аналіз науково-методичної (спеціальної) літератури у цьому напрямі частково розкрив основи розвитку й удосконалення технічної майстерності майбутніх офіцерів НГУ з вогневої підготовки, що потребує подальшого дослідження та підкреслює актуальність обраної теми.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є розвиток та удосконалення технічної підготовки курсантів Національної академії НГУ зі стрільби з табельної вогнепальної зброї на початковому етапі професійної підготовки.

Виклад основного матеріалу. З метою досягнення поставленої перед нами мети було проведено педагогічний експеримент (2017–2019 рр.), до якого залучалися курсанти Національної академії Національної гвардії України (далі – НАНГУ) командно-штабного факультету (n=52, особи). Досліджуваних курсантів було розподілено на контрольну (Кг, n=26 осіб) та експериментальну (Ег, n=26 осіб) групи. До початку експерименту досліджувані курсанти Ег та Кг за показниками технічної підготовленості зі стрільби з табельної вогнепальної зброї достовірно не відрізнялися.

Проведений моніторинг науково-методичної (спеціальної) літератури дозволив визначити основні критерії та складові частини (параметри), кваліфікаційні характеристики техніки виконання вправ навчальних (бойових) стрільб як компонента технічної підготовленості курсантів молодших курсів НАНГУ. Внаслідок контрольного виконання вправ навчальних стрільб курсантами Ег та Кг на початку педагогічного експерименту встановлено, що результативність ведення ефективного вогню прямо залежить від індивідуального рівня технічної та фізичної підготовленості досліджуваних. Це підтверджується результатами виконання спеціальних фізичних, а також стрілецьких практичних вправ, спрямованих на тестування координаційних якостей курсантів ($p \leq 0,001$).

Слід також зазначити, що незмінною складовою частиною педагогічного експерименту з курсантами Ег було: збільшення об'єму тренувальних навантажень, спрямованих на удосконалення координаційних якостей курсантів, відповідно 33%

і 41% у загальній та фізичній (спеціальній) підготовці; збільшення частини тренувальних засобів комплексного розвитку фізичних якостей у поєднанні з координаційними якостями (з 56% до 70% відповідно); зменшення частини тренувальних засобів розвитку максимальної сили та швидкісно-силової витривалості з 19% до 60% та з 22% до 18% відповідно; використання мультимедійної програми ePresenter T1 [13] (в години самостійної роботи).

Під час застосування розробленої нами педагогічної моделі незмінними залишилися: загальний час практичного заняття; загальна кількість навчальних годин із вогневої підготовки для курсантів 1 року навчання; тривалість і кількість тренувальних і тестових завдань; співвідношення часу та частин практичного заняття; спрямованість технічної підготовки; об'єм технічної та загальної (спеціальної) фізичної підготовки; частина контрольного виконання вправ з вогневої підготовки для початківців.

Наприкінці педагогічного експерименту (червень 2019 р.) визначені достовірні відмінності між показниками Кг та Ег, що вказує на ефективність експериментальної програми навчання. Контрольне тестування рівня технічної підготовленості зі стрільби з табельної вогнепальної зброї (АК-74) курсантами Ег та Кг проводилося в тирі навчального центру НАНГУ. Під час бойових стрільб курсанти Ег продемонстрували кращі результати виконання вправ з вогневої підготовки на відміну від досліджуваних Кг (рис. 1). Це свід-

чить про достатньо високий рівень розвитку координаційних якостей, технічної підготовленості зі стрільби, а також необхідний рівень розвитку спеціальних фізичних якостей.

Таким чином, відповідно до результатів порівняльного аналізу (рис.1) встановлено, що традиційна програма та запропонована нами педагогічна технологія були достатньо ефективними, але в Ег приріст ефективності був на 0,3 бали вище, на відміну від досліджуваних курсантів Кг, що свідчить про високу ефективність запропонованої нами педагогічної технології.

Шляхом педагогічного експерименту виявлені достовірні відмінності ($p \leq 0,05-0,01$) характеристики техніки здійснення пострілу курсантами Ег та Кг. Аналіз групової динаміки результативності контрольного виконання вправ з вогневої підготовки показав, що у курсантів Ег та Кг виявлені вище складові частини технічної підготовленості мають позитивну тенденцію та знаходяться в еталонних межах. Крім цього, у досліджуваних курсантів Ег відбулися конструктивні зміни, які відобразилися у спеціальних рухових якостях і меншому витраченому часі на здійснення пострілу. Ці зміни коливалися в межах від 2,28 до 49,7% ($p \leq 0,05-0,01$). У свою чергу, для Кг зміни показників відбулися у меншій кількості прояву спеціальних прикладних стрілецьких характеристик. В інших характеристиках суттєвих змін помічено не було ($p \geq 0,05$). Відповідно до проведеного педагогічного експерименту сформувалися яскраво виражені відмінності за всіма

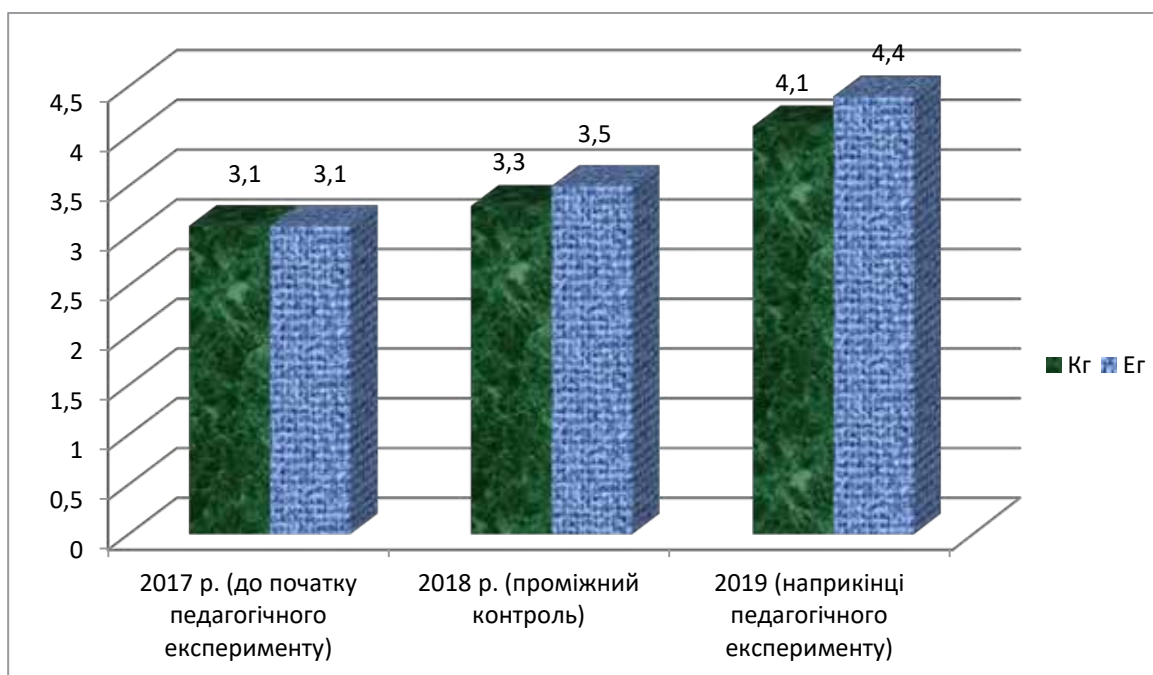

Рис. 1. Динаміка індивідуального рівня виконання контрольних стрільб курсантами Кг та Ег під час педагогічного експерименту (2017–2019 рр.)

*оцінювання проводилося за 4-бальною шкалою відповідно до нормативної бази з вогневої підготовки для курсантів НАНГУ [3 с. 18–19]; вказано середній бал у Кг та Ег за контрольне виконання вправ із вогневої підготовки)

комплексними показниками технічної підготовленості досліджуваних курсантів Ег та Кг.

Висновки і пропозиції. Таким чином, експериментальним шляхом підтверджено високу ефективність розробленої нами педагогічної технології розвитку й удосконалення технічної підготовки курсантів НАНГУ зі стрільби з табельної вогнепальної зброї на початковому етапі професійної підготовки.

Теоретико-методичні підходи навчання й удосконалення техніки виконання практичних вправ (бойових стрільб) із вогневої підготовки визначаються особливостями службово-бойової діяльності майбутніх офіцерів НГУ та спрямованістю на досягнення максимального об'єктивно-метричного результату. Результативність техніки стрільби з бойової зброї забезпечується можливостями тактильної чутливості та рівнем розвитку спеціальних фізичних якостей. Ефективність вищезначеної педагогічної технології є достовірною ($p \leq 0,01-0,001$).

Отриманий наприкінці педагогічного експерименту результат свідчить про суттєвий приріст у вправах із вогневої підготовки, призначених для контролю комплексних показників технічної підготовленості майбутніх офіцерів НГУ, а також оптимізації характеристик техніки здійснення пострілу. Результати дослідження впроваджені у практику вогневої та спеціальної фізичної підготовки курсантів командно-штабного факультету НАНГУ (етап початкової професійної підготовки).

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі передбачають розробку сучасної педагогічної технології розвитку й удосконалення техніки стрільби зі штатного озброєння з бойових машин, прийнятих на озброєння НГУ.

Список використаної літератури:

1. Закон України «Про Національну гвардію». *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2014. № 17. Ст. 594. Ст. 1 URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/876-18> (дата звернення: 25.06.2019).
2. Наказ Командувача Національної гвардії України Про підготовку військовослужбовців військових частин (підрозділів) Національної гвардії України від 14 березня 2016 р. № 151. *ГУНГУ*. 2016. 15 с.
3. Курс стрільб зі стрілецької зброї та озброєння бойових машин Національної гвардії України (затверджено наказом КНГУ 28 жовтня 2016 р. № 727). *ГУНГУ*. 2016. 203 с.
4. Вогнева підготовка працівника Національної поліції України : навчальний посібник / С.М. Банах, І.С. Винярчук, Ю.Р. Йосипів, М.Д. Курляк, К.О. Маліновська та ін. Львів : ЛьвДУВС, 2018. 408 с.
5. Вайнштейн Л.М. Путь на олимп : стрілецький портал. 2005. URL: <http://www.gpntb.ru/wi-n/search/help/el-cat.html> (дата звернення: 25.06.2018).
6. Стрелковый спорт и методика преподавания : учебник / под общ. ред. А.Я. Корха. Москва : ФиС, 1986. 202 с.
7. Корх А.Я. Совершенствование в пулевой стрельбе. «Разминка стрелка-спортсмена» : стрілецький портал. 2000. URL: http://www.shooting-ua.com/books/book_308.htm (дата звернення: 25.06.2018).
8. Кедяров А.П. Почему квалифицированный спортсмен не может разобраться в причинах плохих выстрелов : стрілецький портал. 2000. URL: http://www.shooting-ua.com/books/bo-ok_5-13.htm (дата звернення: 25.06.2018).
9. Полякова Т.Д. Формирование двигательных навыков стрелка : учебное пособие. Москва : ИПП Госэкономплана РБ, 1993. 190 с.
10. Дьячков, В.М. Методы совершенствования в технике движений квалифицированных спортсменов. *Пути совершенствования спортивного мастерства*. Москва : Физкультура и спорт, 1996. 229 с.
11. Удосконалення прикладних навичок практичної стрільби в системі професійної освіти Національної поліції України / О.А. Моргунов, О.А. Ярещенко, О.В. Хацаюк. *Честь і закон*. 2016. № 1. С. 49–56.
12. Каримов А.А. Повышение качества тренировочного процесса в прикладном виде спорта «Практическая стрельба» : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Улан-Удэ, 2004. 25 с.
13. Інтерактивний мультимедійний тир. Інститут новітніх технологій в освіті (ТОВ «ІНТО»). 2019. URL: <https://into-cs.prom.ua/p469876632-interaktivnij-multimedijnij-tir.html> (дата звернення: 20.06.2019).

Maksymchuk I., Klymovych V., Khatsaiuk O., Harkavi O. Formation of military-applied firearms shooting skills of future officers of the National Guard of Ukraine at the stage of initial professional training

The article describes pedagogical technology of development and improvement of technical training of cadets of the National Academy of the National Guard of Ukraine on firing of standard firearms at the initial stage of professional training. Pedagogical technology was developed on the basis of a number of previous scientific researches in this field. The development of the proposed pedagogical technology takes into account their own military service experience (combat experience), as well as the requirements of the present regarding the professional preparedness of future officers of the National Guard of Ukraine. Monitoring of scientific and methodological (special) literature allowed us to determine the purpose, objectives of the research, as well as the plan of the pedagogical experiment. During the pedagogical experiment, the means of special physical

---

training and modern technical means of training (ePresenter T1 interactive multimedia shooting range) were widely used. As a result of the pedagogical experiment, significant differences ($p \leq 0.05-0.01$) of the technique of the shot cadets of the experimental and control groups were revealed. The effectiveness of weapons firing techniques is ensured by tactile sensitivity and the level of development of special physical qualities. The effectiveness of the above pedagogical technology is reliable ($p \leq 0.01-0.001$). The result obtained at the end of the pedagogical experiment indicates a significant increase in fire training exercises designed to control the complex technical readiness of future officers of the NGU, as well as the optimization of the characteristics of the technique of shooting. Prospects for further exploration in this area include the development of modern pedagogical technology for the development and improvement of the technique of firing regular weapons from combat vehicles adopted by the NGU.

Key words: *professional training, technical training, firing training, physical training, cadets, coordination skills, modern technical means of education, pedagogical technology, servicemen.*